

Nr 9.

Ankom till riksdagens kansli den 21 mars 1925 kl. 2 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckt motion angående förrättande av kommunal- och stadsfullmäktigeval vid samma förrättning som val av landstingsmän.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 23, har herr *Olsson* i Gävle m. fl. hemställt, »att riksdagen måtte besluta hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till sådana ändringar i gällande förordningar, att val av kommunal- och stadsfullmäktige må kunna äga rum vid samma förrättning som val av landstingsmän».

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Såsom i motiveringen till förevarande motion framhålles, väckte samma motionär vid 1924 års riksdag en motion (nr 12 i andra kammaren) av i huvudsak samma innehåll som den nu framlagda; i denna motion åsyftades emellertid, att val av kommunal- och stadsfullmäktige obligatoriskt skulle äga rum på samma dag som val av landstingsmän, under det att den i år föreliggande motionen förutsätter, att en dylik anordning skulle erhålla fakultativ karaktär. I sitt utlåtande (nr 14) rörande den vid föregående riksdag väckta motionen i ämnet anförde konstitutionsutskottet följande:

Utskottets yttrande.

»De politiska och kommunala valen hava som bekant under de senaste åren varit föremål för ett omfattande reformarbete i syfte att nedbringa antalet valstrider och säkerställa mot ett förminskat valdeltagande på grund av alltför ofta återkommande val. När 1917 års riksdag tog de första stegen i detta hänseende, anvisades i huvudsak tre utvägar för vinnande av sagda syfte, nämligen dels förlängning av mandatstiden för andra kammarens ledamöter, dels upphörande av den successiva förnyelsen av landstingen och de kommunala fullmäktigförsamlingarna samt dels koncentration av de olika ifrågakommande valen.

Med avseende å den första av dessa utvägar tog redan nämnda års riksdag så till vida ståndpunkt, som den beslöt vilande, år 1920 definitivt antagna grundlagsändringar om utökning av valperioden för andra kammaren från tre till fyra år. Även den andra ifrågasatta reformen — avskaffande av systemet med successiv förnyelse av landsting samt stads- och kommunalfullmäktige — har sedermera genom beslut av 1919 och 1922 års lagtima riksdagar

förverkligats. Och samtidigt med dessa åtgärder har också den tredje möjligheten för ernående av det avsedda syftet i viss mån utnyttjats, varigenom den nuvarande ordningen åstadkommits med val allenast varannan höst, alternerande för blott andrakammarval ena gången samt landstingsmänna- och fullmäktigval inom en någorlunda begränsad tidsperiod andra gången.

Vid upprepade tillfällen har emellertid under detta reformarbete ifrågasatts att taga ytterligare ett steg i sistnämnda hänseende, nämligen genom sammanförande av landstingsmänna- och fullmäktigevalen till en enda valförrättning. Redan vid avlåtandet av den proposition i hithörande frågor, som förelades 1918 års lagtima riksdag i anledning av nästföregående riksdags ovanberörda framställning, upptog föredragande departementschefen denna möjlighet till skärskådande. Mot densamma ansåg sig departementschefen därvid icke behöva hysa några betänkligheter av principiell natur, men vissa praktiska svårigheter syntes däremot lägga hinder i vägen för en dylik anordning. Särskilt betonades härvidlag, att, huru man än sökte ordna en sådan gemensam förrättning för de bägge slagen av val, densamma måste befarias bliva en källa till oreda och förvirring. Samtidigt underströks emellertid även, att vad man i förevarande syfte skulle kunna vinna genom att sammanföra de bägge valen inom viss kortare tidrymd — sålunda på sätt sedermera skett — ingalunda kunde motsvara de fördelar, som ett fullständigt sammanförande till en valförrättning skulle innebära.

När hithörande spörsmål därefter blevo föremål för kommunalförfattnings-sakkunnigas behandling i anledning av riksdagens år 1920 förnyade anhållan om prövning av frågan om den successiva förnyelsens upphörande, kommo nämnda sakkunniga, såsom framgår av deras år 1921 avgivna betänkande nr II, beträffande uppslaget att sammanföra landstingsmannavalen och fullmäktigvalen vid ett valtillfälle till samma resultat som föredragande departementschefen år 1918. En dylik dubbel valförrättning skulle enligt de sakkunnigas mening medföra svårigheter och förväxlingar för väljare och valförrättare, helst som fråga vore om val med olika rösträttsbestämmelser och väljarkårer. Därjämte framhölls, att det behov av större vallokaler eller ytterligare uppdelning i valdistrikt, som säkerligen komme att yppa sig vid den ifrågasatta reformens genomförande, på sina håll knappast kunde tillgodoses, i senare hänseendet på grund av brist på tillräckligt antal dugliga valförrättare. Och då man redan slagit in på vägen att förrätta olika slag av val i ett sammanhang, nämligen i fråga om stadsfullmäktige och särskilda förstakammarledare i städer där sådana förekommo, erinrade de sakkunniga slutligen, att även om dylikt dubbelval utan större olägenheter kunde försiggå i de största städerna med deras goda tillgång på såväl lämpliga vallokaler som tränade valförrättare, så följde icke därav, att samma anordning kunde tillämpas i de mindre städerna eller landskommunerna. De sakkunniga ansågo sig sålunda icke böra förorda sammanförande av landstingsmannaval och fullmäktigval till en och samma dag.

Denna uppfattning delades även av föredragande departementschefen vid framläggande för 1922 års riksdag av proposition om bland annat upphörande

av stads-, kommunal- och municipalfullmäktiges successiva förnyelse. Kungl. Maj:t föreslog till och med uttryckliga stadganden därom, att fullmäktigvalen icke finge förläggas till samma dag som landstingsmannavalen, medan enligt kommunalförfattningssakkunnigas förslag möjlighet skulle hava lämnats öppen för kommunerna att åtminstone i regel kunna besluta en dylik anordning.

I anledning av denna proposition väcktes visserligen motion om gemensam valförrättning för fullmäktig- och landstingsmannaval å den för de sistnämnda bestämda dagen, men i enlighet med hemställan av konstitutionsutskottet, som förklarade sig härutinnan hysa samma betänkligheter som kommunalförfattningssakkunniga och föredragande departementschefen, vann propositionen i förevarande hänseende riksdagens bifall.

När konstitutionsutskottet nu på grund av föreliggande motion ånyo har att taga ställning till frågan om fullmäktigvalens förläggande till samma dag som landstingsmannavalen, finner sig utskottet först och främst böra understryka, att ur principiell synpunkt önskvärdheten av denna reform icke torde kunna bestridas. Med utgångspunkt från 1917 års riksdags ovan omnämnda program skulle densammas genomförande otvivelaktigt innebära ett följdriktigt tillägg till de åtgärder, som redan vidtagits för nedbringande av antalet valstrider och förekommande av valrötthet. Enligt utskottets mening kan det knappast sägas, att härutinnan för närvarande nåtts ett fullt tillfredsställande resultat. För ifrågavarande syfte var 1922 års beslut om sammanförande av fullmäktig- och landstingsmannaval inom en begränsad tidsperiod tydligen ej av något större värde. I varje fall betydde det en förbättring allenast med avseende å valstriderna. På deltagandet i valen lär däremot den nya ordningen snarast hava en ofördelaktig inverkan, då två sålunda tätt på varandra följande val torde kännas mera betungande för väljarna och föranleda mindre anslutning vid det senare tillfället, än som behövde bliva fallet, om en längre period skilde förrättningarne åt.

Att åter valens företagande i ett sammanhang skulle underlätta deltagandet ligger i sakens natur. Mindre påtagliga bleve väl fördelarna därav i städerna och eljest i valdistrikt, där väljarna hava nära till vallokalerna, då ju å ena sidan inställelsen i dessa fall icke är förknippad med några särskilda svårigheter och å andra sidan förrättningens mera komplicerade beskaffenhet kan komma att verka fördröjande på densamma och för den skull förorsaka längre väntan för den enskilde valmannen. Men inom valdistrikt med större avstånd spela uppenbarligen de besvär, som äro förbundna med inställelsen, en så betydande roll för valdeltagandet, att största möjliga lättnad däri måste eftersträvas.

Av principiell innebörd har gentemot den ifrågasatta reformen egentligen endast gjorts en erinran, nämligen att fullmäktigvalens sammanförande med landstingsmannavalen skulle medföra, att även de förra finge den delvis politiska i stället för rent kommunala karaktär, som tillkommer de senare på grund av landstingens uppgift att jämväl utse ledamöter av första kammaren. Förhågorna för en sådan verkan av reformen synes dock utskottet icke tillräckligt grundade, för att de i och för sig skulle avhålla från densammas förverkligan-

de, lika litet som dylika farhågor tidigare ansetts hindra sammanförande till gemensam förrättning av stadsfullmäktigval och de enbart politiska valen av särskilda elektor för utseende av förstakammarledamöter.

Vad som emellertid hittills varit avgörande för den föreliggande frågans öde har, såsom ovan framhållits, väsentligen varit de svårigheter, som man förmodat möta vid tillämpningen av den föreslagna ordningen. Dels har härvid erinrats, att mångenstädes för densamma erforderliga resurser i fråga om vallokaler eller valförrättare skulle komma att saknas, och dels har man gjort gällande, att den gemensamma förrättningen knappast skulle kunna äga rum utan oreda och förväxlingar för både väljare och valförrättare.

Beträffande den första av dessa invändningar vill utskottet icke förneka, att den kan hava fog för sig i vad den gäller tillgången på vallokaler. Redan under nuvarande förhållanden lämna till buds stående lokaler på sina håll åtskilligt övrigt att önska i fråga om utrymme vid större tillströmning av väljare. Och då man givetvis har att räkna med att anhopningar av valmän på grund av tidsutdräkt med röstsedlarnas avlämnande skulle behöva förekomma i högre grad vid den mera krävande valförrättning, som här ifrågasatts, torde bristerna i nu berörda hänseende därvid bli ännu kännbarare. I den mån vidare uppdelning i valdistrikt än hittills bleve nödvändig på grund av det ökade arbetet med valens förrättande eller detta, såsom motionärerna tänkt sig, skulle ske särskilt för vardera valet, ehuru samtidigt och på samma plats inom varje valdistrikt, komme säkerligen också mångenstädes att yppa sig svårigheter att uppbringa de ytterligare lokaler, som för ändamålet vore behövliga.

Med hänsyn till eventualiteter av sistberörda slag är det tydligtvis också, som erinran gjorts, att ett större antal valförrättare kunde bli erforderligt. Den tvekan, som därvid hysts, huruvida detta behov allestädes kunde fyllas, synes utskottet numera knappast berättigat. I kommuner av den storlek, att denna fråga över huvud taget kan bli aktuell, torde efter erfarenheten att döma ingen större svårighet föreligga att uppbringa såsom valförrättare lämpliga personer i den omfattning, som ytterligare skulle krävas.

I stort sett tror sig utskottet jämväl kunna vidhålla denna uppfattning inför det gjorda påpekandet, att ett dylikt dubbelval skulle innebära ökade möjligheter till förväxlingar eller andra felaktigheter från valledarnas sida och följaktligen ställa avsevärt större anspråk på dessa. Med en lämplig uppdelning av göromålen mellan förrättarna synas de särskilda förutsättningarna för misstag vid ett val av ifrågavarande slag kunna väsentligen neutraliseras. Och i betraktande av det tillfredsställande sätt, varpå valförrättningarna numera skötas, sedan överhuvud taget erfarenhet om dithörande uppgifter vunnits, synes det utskottet liksom motionärerna oberättigat att hysa tvivelsmål om att icke något ökade anspråk skulle kunna ställas på valförrättarna.

Ej heller kan utskottet dela de uttalade farhågorna, att den gemensamma valförrättningen skulle medföra oreda och förvirring för väljarna. Såsom av motionärerna och jämväl här tidigare erinrats, förekommer ju redan nu en med den ifrågasatta alldeles likartad dubbelförrättning vid utseende av stadsfullmäktige och förstakammarelektor i städer, som ej tillhöra landsting. Därvid har

icke visat sig, att denna mera komplicerade uppgift för valmännen erbjudit några särskilda svårigheter. Med iakttagande av motsvarande särskilda anordningar, som pläga träffas vid sistberörda val, torde på den grund en vidgad tillämpning av samma förfaringssätt utan betänkligheter av nu ifrågavarande art kunna godtagas.

Sammanfattar utskottet sina nu gjorda uttalanden i föreliggande spörsmål, blir resultatet, att utskottet finner, att motionens syfte bör så vitt möjligt tillgodoses, men att den ifrågasatta nya ordningen icke bör givas den obligatoriska karaktär, som motionärerna föreslagit. Utskottet anser sig sålunda icke kunna tillstyrka motionärernas skrivelseförslag, men finner sig stället böra föreslå riksdagen att hos Kungl. Maj:t göra framställning om förslag till en sådan lösning av frågan, att gemensamt förrättande av landstingsmannan- och fullmäktigval må kunna äga rum i kommuner, som så finna lämpligt. För att möjliggöra detta krävas tydligtvis icke några större avvikelser från gällande bestämmelser om ordningen för ifrågavarande val. Redan nu ligger det i kommunernas egen hand att inom viss ram precisera dagen för fullmäktigvalet. En ändring av gällande bestämmelser i ämnet därhän, att kommunerna härvid, för såvitt finnes lämpligt, kunna välja den för landstingsmannavalen stadgade valdagen, tredje söndagen i september, såsom valdag även för utseende av sina fullmäktige, kan utan svårighet vidtagas. Därutöver tarvas givetvis också, såsom redan antytts, en eller annan mindre tilläggsbestämmelse, som närmare reglerar förfaringssättet, då ett dylikt dubbelval anses böra äga rum. Enligt utskottets mening ligger härvid närmast till hands att låta nuvarande föreskrifter beträffande gemensamt elektors- och stadsfullmäktigval tjäna till ledning. Den härifrån avvikande ordning, som motionärerna antytt, med en faktisk uppdelning av den gemensamma förrättningen i två fristående, fast samtida förrättningar synes utskottet mindre tilltalande.»

Under hänvisning till denna motivering hemställde 1924 års konstitutionsutskott om avlåtande av en skrivelse till Kungl. Maj:t av samma innebörd som den i föreliggande motion föreslagna. Denna utskottets hemställan bifölls av andra kammaren med 93 röster mot 81, men avslogs av den första med 60 röster mot 56, vadan frågan denna gång förföll.

Enligt utskottets mening äga de skäl, som av 1924 års konstitutionsutskott anfördes för begäran om utredning i den uti nu förevarande motion angivna riktning, fortfarande full giltighet, vadan utskottet får hemställa,

att riksdagen, med bifall till motionen II: 23, måtte besluta hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till sådana ändringar i gällande förordningar, att val av kommunal- och stadsfullmäktige må kunna äga rum vid samma förrättning som val av landstingsmän.

Stockholm den 21 mars 1925.

På konstitutionsutskottets vägnar:

K. VON GEIJER

Närvarande: Herrar von Geijer, Sävström, Hellberg, Reuterskiöld, David Bergström, G. W. Hansson, Dahl, N. S. Norling*, Larsén, A. W. Johansson, Vrang, Magnusson i Tumhult, Gustafson i Kasenberg*, Bäckström, K. A. Westman, Halén, Björkman i Norrköping*, Karlsson i Vadstena*, Sjöström och Fast*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1) av herrar von Geijer, Dahl, Vrang, Magnusson i Tumhult, Gustafson i Kasenberg, K. A. Westman och Björkman i Norrköping, som ansett, att utskottets yttrande bort hava följande lydelse:

Vid konstitutionsutskottets utlåtande nr 14 vid 1924 års riksdag, vari hemställdes om skrivelse till Kungl. Maj:t av samma innehåll som den nu föreslagna, var fogad en reservation med yrkande om avslag å denna hemställan. I denna reservation, som av första kammaren bifölls, anfördes bl. a. följande:

»Frågan om de olika kommunala valens koncentration utgör ett led i det omfattande reformarbete, som under senare tider utförts i vårt land i syfte att nedbringa antalet valstrider och säkerställa mot ett förminskat valdeltagande på grund av alltför ofta återkommande val.

Förslag i den riktning, motionen anvisar, eller att sammanföra landstingsmannavalen och fullmäktigvalen till en enda förrättning har vid upprepade tillfällen varit föremål för statsmakternas skärskådande. Även om vissa principiella skäl skulle kunna anföras till stöd för densamma, hava vissa praktiska svårigheter synts lägga hinder i vägen för en dylik anordning. Särskilt har det framhållits, att huru man än sökte ordna en sådan gemensam förrättning för de bägge slagen av val, densamma måste befaras bli en källa till oreda och förvirring, helst här vore fråga om val med olika valrättsbestämmelser och väljarkårer. De mot förslaget resta betänkligheterna föranledde också Kungl. Maj:t att vid framläggandet av 1922 års proposition angående avskaffande av den successiva förnyelsen av stads-, kommunal- och municipalfullmäktige uttryckligen föreslå, att fullmäktigevalen *icke finge* förläggas till samma dag som landstingsmannavalen. I anledning av propositionen väcktes motion om sammanförande av fullmäktige- och landstingsmannavalen, men biföllo båda kamrarna Kungl. Maj:ts tillstyrkan av propositionens förslag i denna del oförändrad.»

Då de skäl, som sålunda anförts, fortfarande torde vara bärande och inga nya omständigheter förebragts efter detta så nyligen fattade beslut, får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

2) av herr *Reuterskiöld*, som ansett, att utskottet ej bort tillstyrka utredningen i fråga under annan förutsättning än att utredningen bleve fullt allsidig, så att därvid även toges i betraktande, huruvida ej fakultativt landstingsvalen skulle kunna i olika valkretsar framflyttas till den tid, då stads- och kommunalfullmäktigevalen äga rum, och ej blott de senare tillbakaflyttas till den nu enhetliga tiden för landstingsvalen, vilken i regel icke är lämplig för fullmäktigval, varvid tillika måste övervägas, i vilken ordning tid för landstingsval skulle för de olika valkretsarna bestämmas.
